

Verna Joki

Taideyliopiston Kuvataideakatemia
Maalauksen opetusalue

Kuvataiteen maisterin opinnäytteen kirjallinen osio

Taiteellisen osion ohjaajat: Laura Wesamaa ja Meri Linna

Kirjallisen osion ohjaaja: Antti Salminen

Tarkastajat: Anita Seppä ja Maria Teeri

Palautuspäivämäärä: 7.9.2021

Taitto: Henrik Pathirane

**TAIDE-
YLIOPISTO**

X KUVATAIDEAKATEMIA

Tiivistelmä

Kuvataiteen maisterin opinnäytteeni kostuu taiteellisesta osasta ja kirjallisesta osasta. Taiteellinen osa on kirja, jonka olen tehnyt yhteistyössä runoilija Henrik Pathiranen kanssa. Kirjan nimi on *Mmmurica* ja se koostuu Henrikin kirjoittamista runoista ja minun piirtämistäni kuvista. Taiteellinen osa esitettiin *Kuvan keväässä* 2020, jossa kirjoja oli yleisön vapaasti luettavissa. Kokonaisuuteen kuuluu myös lyhyt animaatio, jossa hampurilainen tanssii rynnäkkökivääri kädessään. Henrik ei osallistunut *Kuvan kevään* ripustukseen.

Mmmurican lähtökohtana on yhteinen matkamme Yhdysvaltoihin ja matkalla tehdyt muistiinpanot. Henrik kirjoitti matkapäiväkirjaa ja runoja, minä piirsin havainnosta. Piirsin kaikki *Mmmurican* kuvat digitaalisesti älypuhelimella. Työskentelyyni vaikutti erityisesti Silvia Federicin kapitalismin syntyä käsittelevä kirja *Caliban and the Witch*. Näistä lähtökohdista *Mmmurica* laajenee moneen suuntaan ja käsittelee erilaisia aiheita, kuten epätasa-arvoa, kapitalismia, työ- ja kulutuskulttuuria.

Opinnäytteeni kirjallisen osan rakenne on seuraava. Aloitan *Kuvan kevään* ripustuksen ja teoksen sanallisesta kuvailusta. Tämän jälkeen kerron *Mmmurican* taustoista: matkastamme ja taustalla olevista ajatuksista. Seuraavaksi tuleva luku on pisin ja se käy läpi teoksen osioita ja teemoja, jotka ovat roskaruoka ja massatuotanto, ihminen työkoneena, kannibaalit ja kolonialismi, alankomaalaiset asetelmat, hedelmänkuoret ja anatomiataatterit, pilvenpiirtäjät, haarniskat, valta sekä katse ja uloste. Näitä teemoja ei ole *Mmmuricassa* itsessään nimetty, vaan olen eritellyt ne osana kirjallisen osan tekoprosessia.

Kirjallisen osan toiseksi viimeisessä luvussa kirjoitan pienestä, kömpelöstä ja arkisesta älypuhelimesta työvälineenä. Viimeisessä luvussa pohdin taiteen tekemistä yhdessä ja kuinka yhteistyö meidän tapauksessamme on jaettua arkea ja elämää.

Sisällys

Johdanto	5
Sanallinen kuvailu <i>Kuvan keväästä</i> ja teoksesta	7
<i>Mmmurican</i> taustat	10
<i>Mmmurican</i> osiot ja teemat	15
Roskaruoka	17
Ihminen työkoneena	22
Kannibaalit	26
Alankomaalaiset asetelmat	30
Kuoret	35
Pilvenpiirtäjät	37
Haarniskat	40
Uloste	42
Älypuhelin työvälineenä	45
Yhdessä tekemisestä	47
Lopuksi	49
Kirjallisuus	51

Johdanto

Opinnäytteeni koostuu taiteellisesta osasta, joka esitettiin *Kuvan keväässä* 2020, sekä kirjallisesta osasta. *Kuvan keväässä* esillä oli kirja, jonka olen tehnyt yhteistyössä runoilija Henrik Pathiranen kanssa. Kirjan on julkaissut helsinkiläinen Käsite-kirjat 2020. Henrik ei osallistunut opinnäytteen muihin vaiheisiin. Kirjan lisäksi *Kuvan keväässä* esillä oli silmukkana pyörivä animaatio (2020).

Kirjamme nimi on *Mmmurica*. Se pohjaa matkaamme Yhdysvaltoihin ja tämän matkan myötä syntyneisiin pohdintoihin valtasuhteista, kolonialismista, kapitalismista, eriarvoisuudesta, työstä ja kulutus-kulttuurista. Silvia Federicin kirjoitukset vaikuttivat näihin pohdintoihin. Kirja koostuu Henrikin kirjoittamista runoista ja minun piirtämistäni kuvista.

Tämän opinnäytteen kirjallisen osan rakenne on seuraava. Aloitan Kuvan kevään ripustuksen ja teoksen sanallisesta kuvailusta. Tämän jälkeen kerron *Mmmurican* taustoista: matkastamme ja taustalla olevista ajatuksista. Seuraavaksi tuleva luku on pisin ja se käy läpi teoksen osioita ja teemoja, jotka ovat roskaruoka, ihminen työ-koneena, kannibaalit, alankomaalaiset asetelmat, kuoret, pilven-piirtäjät, haarniskat ja uloste. Näitä teemoja ei ole *Mmmuricassa* itsessään nimetty, vaan olen nimennyt ja eritellyt ne osana kirjallisen osan tekoprosessia.

Kirjallisen osan toiseksi viimeisessä luvussa kirjoitan pienestä, kömpelöstä ja arkisesta älypuhelimesta työvälineenä. Viimeisessä luvussa pohdin taiteen tekemistä yhdessä ja kuinka yhteistyö meidän tapauksessamme on jaettava arkea ja elämää.

Sanallinen kuvailu *Kuvan keväästä* ja teoksesta

Opinnäytteeni taiteellinen osio on kirja, *Mmmurica*, jonka olen tehnyt yhteistyössä runoilija Henrik Pathiranen kanssa. Kirja yhdistää runoutta ja kuvataidetta. Kaikki kirjan runot ovat Henrikin kirjoittamia ja kuvat ovat minun piirtämiäni. Olen piirtänyt kuvat digitaalisesti älypuhelimien kosketusnäytölle käyttämällä hyvin kömpelöä piirrintä tai sormea. Piirrosten alkuperäinen koko on siis hyvin pieni. Olen piirtänyt kaikki kuvat mustavalkoisina ja lopullinen painettu kirja on myös kokonaan mustavalkoinen. 112-sivuisessa *Mmmuricassa* on 37 kuvaa, joista kymmenen on mukana tässä kirjallisessa osiossa. Kirja on 20,5 kertaa 13,5 senttimetriä.

Kuvan keväässä kirja oli esillä Exhibition Laboratoryssa. Kirjoja oli esillä neljä kappaletta ja ne olivat kävijöiden vapaasti selattavissa ja luettavissa. Kirjat oli aseteltu tilassa valmiiksi sijaitsevaan portaattain nousevaan elementtiin, ”katsomoon”, jossa saattoi istua alas portaalle ja lukea kirjaa. Kiinnitin kirjat metalliketjuilla paikoilleen, sillä halusin varmistua, että ne pysyisivät eri puolilla katsomoa eivätkä esimerkiksi kulkeutuisi pinoksi nurkkaan. Ketjut myös auttoivat valkoisia kirjoja erottumaan valkoisesta taustasta, ne toivat viivoillaan rytmiä tilaan ja ohjasivat huomion kirjoihin. Henrik ei ollut osallisena *Kuvan kevään* installoinnissa.

Katsomon ylimmälle portaalle oli sijoitettuna näyttö, jolla pyöri silmukkana piirretty mustavalkoinen animaatio, jonka kesto on 2 sekuntia. Animaatiossa hampurilainen tanssi rynnäkkökivääri kädessään. Animaation tarkoituksena oli toimia valomainoksen tavoin: valon ja liikkeen avulla vetää katsojan huomio puoleensa. Halusin varmistua siitä, että näyttelyvieraat huomasivat, että katsomossa on esillä teos: katsomo ei ole niin selkeästi esitystilaa kuin esimerkiksi gallerian seinät, eikä katsomossa useimmiten olekaan esillä teoksia.

Mmmurican taustat

Syksyllä 2019 lähdimme yhdessä puolisoni, runoilija Henrik Pathiranen kanssa ensimmäiselle matkallemme Yhdysvaltoihin. Henrik oli kutsuttu puhujaksi Detroitissa järjestettävään kaupunki-filosofian konferenssiin ja siksi ensimmäinen matkakohteemme oli Detroit. Päätimme käyttää matkaan kuukauden ja vieraila Detroitin lisäksi muutamassa muussa kaupungissa. Matkasimme junalla ja bussilla Michiganin, Ohion, Illinoisin, Pennsylvanian ja New Yorkin osavaltioissa.

Tämä alue tunnetaan nimellä Ruostevyöhyke (Rust Belt). Runollinen nimi juontaa juurensa siitä, että alue oli aikoinaan Yhdysvaltojen teollisuuden keskus. Ehkä ikonisimpia olivat General Motorsin ja Fordin autotehtaat Detroitissa. 1970-luvulta alkaen teollisuus on hiipunut ja satamat, tehtaat ja tuotantolaitokset ovat jääneet ruosteen syötäväksi. Monet kaupungit ovat autioituneet, kun ihmiset ovat muuttaneet työn perässä muualle. Työttömyysluvut ovat korkeita. Tämä on myös opioidikriisin ydinaluetta.¹

Ennen matkalle lähtöä ja matkalta palattuamme luin Federicin kirjaa *Caliban and the Witch*. Kirja käsittelee 1500- ja 1600-luvulla Euroopassa tapahtuneita mullistuksia: talonpoikaiskapinoita, noitavainoja ja siirtymistä mekaaniseen maailmankatsomukseen. Federici yhdistää kaikki nämä mullistukset kapitalismin syntyyn, siihen miten yhteisöllisyys tuhottiin yksityisen tieltä ja maailma ja ihmisruumis alistettiin mekaaniseen maailmankatsomukseen, ruumiista tuli pelkkä (työ)kone.²

¹ HS 16.7.2018 ”Elävien kuolleiden kaupungilta näyttävän Daytonin ruumishuoneelta on tila loppu – Yhdysvaltoja riivaa historian pahin huume-epidemia, ja yliannostuksia ottavat niin eläkeläiset kuin lapsetkin”.

² Federici 2014.

Se, että olin uppoutunut tähän Euroopan historian synkkään vaiheeseen, vaikutti luultavasti paljon siihen, miten oleskelun Yhdysvalloissa koin ja millaisiin asioihin kiinnitin huomiota. Federici toimi erikoisella tavalla matkaoppaani Yhdysvalloissa. Hänen kirjoituksensa nälänhädistä, sodista, ruokarikoksista ja noitavainoista resonoiivat sen todellisuuden kanssa, jonka Yhdysvalloissa kohtasimme. Federici kirjoittaa kapitalismin alkuajoista ja Yhdysvalloissa kontrolloimattoman kapitalismin seuraukset ovat edenneet pisimmälle. Kapitalismin tuottama eriarvoisuus oli räikeämpää kuin mitä olen ikinä missään nähnyt.

Matkalla ollessamme emme vielä tienneet, että tekisimme yhdessä kirjan; ajatus syntyi vasta matkan jälkeen. Matkan aikana piirsin paljon havainnosta ja Henrik kirjoitti matkapäiväkirjaa ja runoja. Keskustelimme kaikesta näkemästämme. Syntyi ajatusleikki: mitä yhteistä on Euroopan uuden ajan alulla ja kohtaamallamme Yhdysvaltain kulttuurilla?

Kapitalismi synnytetään Euroopassa uuden ajan alussa ja nykyisin Yhdysvalloissa se on viety pisimmälle. Euroopan Uutta aikaa ja Yhdysvaltoja yhdistää tietysti myös se, että eurooppalaiset ”löysivät” Amerikan mantereeseen uuden ajan alussa ja hyvin nopealla tahdilla valloittivat sen. Kulkiessamme läpi autoteollisuuden kehdon ja Henry Fordin maiden kuuntelimme Huxleyn *Uljas uusi maailma* -kirjaa. Fordin aloittama liukuhihnatuotanto on siinä vallannut jo koko maailman ja itse työläisetkin tuotetaan liukuhihnalla. Tämä yhdistyi mielessäni Federicin kirjoituksiin siitä, kuinka kapitalismi teki ihmisruumiista työkonen.

Ajatusleikkimme pohjalta aloimme Suomessa työstää matkan aikana syntyneistä muistiinpanoista kirjaa. *Mmmuricaan* päätyi paljon matkan aikana tehtyjä runoja ja piirroksia, mutta myös jälkeempään tehtyjä. Siitä tuli hyvin assosiativisesti rakentunut teos, jossa rinnastamme erilaisia aineksia runollisen oikullisesti.

Runoilija Karri Kokko luonnehti teostamme ensyklopediseksi. Tällä Kokko viittasi siihen, että Henrikin runot ovat muodoiltaan keskenään erilaisia, mutta myös siihen, että teoksen aiheet ikään kuin pulpahtelivat oikullisesti esiin, eivätkä muodosta selkeää jatkumoa. Kirjassa on tiettyä ensyklopedisuutta: aiheet on valittu mielivaltaisesti omien kiinnostuksen kohteidemme mukaan, sekä sen perusteella mitä matkallamme satuimme kohtaamaan. Kuitenkin jokainen aiheista sitoutuu yhteen tai useampaan teemaan: valtasuhteet, kolonialismi, kapitalismi, eriarvoisuus, työ ja kulutuskulttuuri.³

Mmmurican tarkoituksena on ottaa lähtöpisteeksi matkamme Yhdysvaltoihin, mutta pohdiskella laajemmin kulttuuria, jossa elämme. Taikuus on kadonnut maailmasta, jossa tiede ja teknologinen edistys hallitsee. Liukuhihnatuotanto ylettää jokaiselle elämänalueelle, kaikkea on liikaa, kaikki on laadultaan keinoa. Vaikka kaikkea tuotetaan liikaa, olemme sisäistäneet porvarillisen työkurin, ajatuksen siitä, että jatkuvasti pitää tehdä työtä ja tuottaa yhä enemmän. *Mmmuricasta* ja tästä opinnäytteeni kirjallisesta osiosta toivottavasti kuultaa läpi eräänlainen eettinen pohjavire, edellä mainittujen kyseenalaistaminen.

³ *Mmmurica*-haastattelu, Varjokirjamessut 2020.

automaasta automaatioautioma

Chicago

Kyse: en ala
is: tavat

Nahkanahan
Takittakin

William Bradford
Thomas Cole
George Inness

1823-1892
1801-1848
1825-1894

Ivan Albright
Charles Seeler
Precisionists vrt.

1897-1983
1883-1965,
Tulenkantajat, futuristit

Arthur Dove
Marsden Hartley
Charles Demuth

1880-1946
1877-1943
1883-1935

Richard Prince,
Sääri ski Francis Sparshott

wtf??
syöttävähän

cinnamon bread with raisin,
pätkinäsekoitus, herkku,
pasta, tomaattimurska

postikorttirunoilijan
roolissa

Automation noita motuA

Kyn nys
silakka tyrä
lakkasi synty

Ilmastonmuutos: viistosade, vesi kipuaa seinää ylös

Mmmurican osiot ja teemat

Kirjan aloittaa osio Henrikin runoja, joista on yksi esimerkkinä viereisellä sivulla. Henrik on koonnut runot kollaasimaisesti muistiinpanoista, joita hän on vuosien varrella kirjoittanut puhelimensa muistivihkosovellukseen. Muistiinpanomateriaalia on ollut paitsi matkaltamme Yhdysvaltoihin, myös monilta muilta matkoiltamme, sekä tavallisesta arjestaan Suomessa. Runoissa ajallisuudet kerrostuvat, jokaiseen sivun mittaiseen kokonaisuuteen on koottu merkintöjä useilta eri vuosilta, sekä aina jotain myös Yhdysvaltain matkalta. Muistiinpanot ovat kaikki Henrikin ja heijastelevat Henrikin mielenkiinnonkohteita, kuitenkin löydän myös itseni näiltä sivuilta: runot ovat läpileikkaus meidän elämäämme. Tai ehkä jonkinlainen yhteinen arkistomme, nähtynä Henrikin silmien läpi. Tämä osio toimii myös eräänlaisena avaimena tai karttana koko kirjaan, sillä jokaisesta myöhemmin tulevasta teemasta löytyy maininta tästä osiosta.

Tässä luvussa käyn läpi kirjan osioita ja teemoja. Teemoja ei ole eritelty *Mmmuricassa*. Etsin ja sanallistan aiheet vasta tässä opinnäytteen kirjallisessa osiossa. Niitä löytyi: roskaruoka ja massatuotanto, ihminen työkoneena, kannibaalit ja kolonialismi, alankomaalaiset asetelmat, hedelmänkuoret ja anatomiateatterit, pilvenpiirtäjät, haarniskat, valta sekä katse ja uloste. Aloitan roskaruoasta.

Roskaruoka

Matkustaessamme Yhdysvalloissa saimme huomata, että tuoreen ja terveellisen ruoan hankinta ei ollut helppoa, sillä sitä joko ei ollut saatavilla tai se oli todella kallista. Sen sijaan roskaruokaa oli saatavilla helposti ja halvalla kaikkialla. Pizzoja ja hampurilaisia odotellessani mieleeni nousivat Silvia Federicin kuvaukset siitä, miten Euroopassa 1500-luvulla talonpoikien köyhtymisen myötä liha, viini ja oliiviöljy katosivat lautasilta ja suoranaisesti nälänhädästä kärsittiin useaan otteeseen.⁴ Roskaruoka on Yhdysvaltain köyhien ravintoa ja omanlaisensa nälänhätä: ongelma ei ole ruuan riittävyys vaan sen heikko laatu. Roskaruoka on ravintoarvoiltaan riittämätöntä, mutta energiaa siitä saa enemmän kuin on tarpeen.

Kirjaa tehdessämme roskaruoka alkoi kasvaa teemana kommentoimaan koko massatuotantoon perustuvaa länsimaista kulttuuriamme. Kuten roskaruoassa, myös holtittomaan kulutukseen pohjaavassa massatuotettujen tavaroiden ja viihteen maailmassa määrä korvaa laadun. Hyödykkeet eivät ole edes käytettäviksi tarkoitettuja, vaan kulutettavaksi: ne ostetaan ja hylätään silmänräpäyksessä. Massatuotetun tavaran laatu on heikkoa ja materiaalit huonoja, mutta kukaan ei edes odota niiltä kestävyyttä, kun halpaan hintaan voi ostaa uutta tilalle.

Huolestuttavinta on se, että kuluttaminen on samanaikaisesti paitsi täysin ekologisesti kestävämmällä tasolla, myös välttämätöntä nykyiselle taloudelliselle järjestelmällemme.

Tämän nykyisen tilanteen ovat mahdollistaneet fossiiliset polttoaineet yhdistettynä teolliseen tuotantoon, tekniikan kehitykseen ja

⁴ Federici 2014, 77.

ihmiskunnan piittaamattomuuteen ympäristöstään. Kulunut sanonta kuuluu, että ihmisten on helpompi kuvitella maailmanloppu kuin kapitalismin loppu. Tämä kuitenkin tuntuu pitävän paikkansa. Ikuisen talouskasvun nimissä meidät usutetaan tekemään yhä enemmän työtä, vaikka tuntuu selvältä että juuri päinvastainen kehitys olisi tarpeen.

Media ja päättäjät maalailevat uhkakuvia taloudellisesta taantumasta ja velkaantumisesta ja pitävät yllä ajatusta, että asiat eivät voisi olla toisella tavalla. Keskustelu vaihtoehtoista on vähäistä. Kuuntelimme matkan aikana äänikirjana Huxleyn tieteiskirjallisuuden klassikkoa *Uljas uusi maailma*. Kirja on ilmestynyt vuonna 1932 ja siinä Huxley kuvittelee tulevaisuuden, jossa tekninen kehitys on mahdollistanut kitkattomasti toimivan yhteiskunnan, jossa ei ole muuta kuin työtä ja kuluttamista. Fordin alullepanema liukuhihnatuotanto on vallannut koko maailman.

Parikymmentä vuotta kirjan ilmestymisen jälkeen kirjoittamassaan esipuheessa Huxley kertoo, että kirjan kirjoittamisen aikaan häntä oli huvittanut ajatus, että ihmisellä on valittavanaan joko mielipuolisuus tai mielettömyys.⁵ *Uljaan uuden maailman* utopia, Uusi Lontoo, edustaa mielettömyyttä: maailmasta on poistettu kaikki maagisuus ja inhimillisyys ja tieteellinen rationalisointi on viety huippuunsa. Hyödykkeiden liukuhihnatuotanto on laajentunut työvoiman tuottamiseksi liukuhihnalla, kun uusi elämä hedelmöitetään laboratorioissa. Ihmisyksilöt muokataan geneettisesti ja psyykkisesti sopimaan siihen työhön, mitä heidän on määrä suorittaa, sekä pitämään ainoastaan niistä asioista, joita heidän on määrä kuluttaa.

Mielettömyys todella tarkoittaa mielettömyyttä, kun Uuden Lontoon asukkaille tarjotaan tehdastyön ulkopuolisen vapaa-ajan täytteeksi

⁵ Huxley 2018, 8.

pelkästään aivotonta viihdettä: tuntokuvia ja sähkömagneettista golfia. Henkistä kasvua, filosofiaa tai taidetta ”utopiassa” ei ole, sillä kaikki nämä tarkoittaisivat kykyä ajatella toisin ja kuvitella erilaisia todellisuuksia.

On kiinnostavaa miettiä, missä määrin elämme Huxleyn kuvittelemissa tulevaisuudessa. Huxleyn kirja on tieteisfiktiota ja tarkoituksella mielikuvituksellinen, mutta en silti voi olla näkemättä yhteyttä nykyisiin uusliberalistisiin yhteiskuntiin. Meistä yritetään tehdä tyhjiä työkoneita ja osaamme tyytyväisiä kuluttajia. Toisin kuin Huxleyn utopiassa emme kuitenkaan ole oppineet rakastamaan orjuuttamme. Vai olemmeko?

Kymmenisen vuotta Huxleyn *Uuden uljaan maailman* jälkeen, vuonna 1944, Theodor Adorno ja Max Horkheimer julkaisivat esseensä *Kulttuuriteollisuus*. Adornon ja Horkheimerin mukaan kulttuuriteollisuus ei ole pelkästään yhdentekevää massatuotetta, vaan se on massojen alistamiseen ja hallitsemiseen muokattu väline. Kulttuuriteollisuus viimeistelee orjuutemme, sillä se saa meidät hyväksymään tilanteemme ja osamme. Kulttuuriteollisuus passivoi ihmiset, kulutuskulttuuri tarjotaan elämän sisältönä ja ihmiset kokevat elämänsä tyhjänä ja merkityksettömänä. Aidon elämästä nauttimisen tilalle meille tarjotaan vain ankeaa kuluttajuutta.⁶ Roskaruokaa, joka ei tyydytä, mutta johon jää koukkuun.

Adornon ja Horkheimerin kirjoitukset kulttuuriteollisuudesta vastaavat Huxleyn ajatusta siitä, että ihmiset voidaan ”olouttaa”, psykologisesti ehdollistaa haluamaan vain asioita, joita he voivat saada, rakastamaan omaa tilaansa. Adornon ja Horkheimerin näkemys tosin

⁶ Adorno & Horkheimer 2008, 162–221.

on synkempi: kulttuuriteollisuus ei saa meitä onnelliseksi, vaan pelkästään hyväksymään osamme, tyytymään siihen.

”Sikäli kuin piirretyt tekevät muutakin kuin vain totuttavat aisteja uuteen tempoon, ne takovat jokaisen nuppiin vanhaa viisautta, että elämisen ehtona tässä yhteiskunnassa on jatkuva päähän potkiminen, kaiken yksilöllisen vastarinnan murtaminen. Turpiinsa saavat niin Aku Ankka piirretyissä kuin epäonninen todellisuudessa, jotta katsoja tottuisi saamaan oman selkäsauunsa.”⁷

⁷ Adorno & Horkheimer 2008, 184–185.

$$Q = f(K, L)$$

Ihminen työkoneena

Ajatusta säännöllisestä työstä ei ole ollut aina. Palaan takaisin Federiciin ja 1400- ja 1500-luvun Eurooppaan, jossa synnytettiin kapitalistista järjestelmää. Jotta kapitalistinen yhteiskuntajärjestelmä saatiin toimintaan, piti ihmiset saada mukautumaan säännölliseen työhön. Tämä ei ollut helppoa ja se vaatikin koko maailmankuvan muuttamista ja uuden ihmistyyppin luomista.⁸

Keskiaikaisen ihmisen maailmankuva oli animistinen ja taikavoimien läpäisemä. Ihmiset esimerkiksi uskoivat, että tähdet säätelevät heidän kohtaloaan (eikä siis esimerkiksi ihmisen oma ahkeruus). Aikakäsitys oli luonteeltaan laadullinen enemmän kuin määrällinen: tiettyjen päivien ajateltiin olevan onnekkaita tai otollisia tehdä jokin asia, toisina päivinä taas oli parasta olla ryhtymättä mihinkään toimeen. Oli myös yleisesti hyväksytty ajatus, että ihminen saattoi olla kahdessa eri paikassa samanaikaisesti.⁹

Tällainen maailmankuva on mitä ilmeisimmin ristiriidassa kapitalismin kanssa, joka nojaa mitattavuuteen ja ennustettavuuteen: tehokas työ vaatii sitä, että työvoiman käytös on ennustettavissa ja yhdenmukaista. Tarvittiin rationaalisempi maailmankuva ja tähän vastasi mekaaninen filosofia. Mekaaninen filosofia riisui maailman ja ihmisruumiin taikavoimista ja esitti että materiaallinen maailma toimii syy-seuraussuhteiden varassa, mekaanisesti kuin kellokoneisto. Mekaanisen filosofian isänä pidetään René Descartesia.¹⁰

Mekaanisella filosofialla on ollut pitkäkantoiset seuraukset. Maailman näkeminen pelkkänä elottomana materiaana on varmasti yksi asia kulutuskulttuurimme taustalla. Muuten ei kai olisi mahdollista, että

⁸ Federici 2014; 136, 142.

⁹ Federici 2014; 142, 143.

¹⁰ Federici 2014; 142, 143.

maailma nähtäisiin ensisijaisesti hyödynnettävissä olevana aineena, jopa toisia tuntevia elollisia olentoja – eläinkuntaa – myöten.

Mekaanisesti toimivaan maailmaan tarvittiin vielä mekaanisesti toimiva ihminen. Tässäkin Descartesin filosofia oli avuksi: se erotti ruumiin ja hengen toisistaan ja esitti ruumiin pelkkänä elottomana materiana ja mekaanisesti toimivana kokonaisuutena. Ruumista asutti siitä erillinen henki, jonka tehtävänä oli hallita ruumista.¹¹

Ruumista alettiin kouluttaa ja tutkia suurella mielenkiinnolla. Anatomiateatterit, joissa tehtiin ruumiinavauksia yleisön edessä, syntyivät 1600-luvulla. Suuri kiinnostus ruumista kohtaan johtui siitä, että nouseva porvaristo näki alempien luokkien ruumiit ikään kuin luonnonvarana, potentiaalisena energiana, joka piti saada hyödynnettyä: ihmisten ruumiillinen energia piti saada valjastettua työntekoon. Ruumiista piti tehdä työkonne.¹²

Federici nostaa esiin, että Descartes tuli myös kehittäneeksi teoreettisen pohjan sille työkurille, jota kapitalistinen järjestelmä tarvitsi: kun mieli ja ruumis ovat hierakkisessa suhteessa, voi mieli pakottaa ruumiin työhön riippumatta ruumiin omista haluista tai tarpeista. Tällöin kurin ei tarvitse olla jotain ulkoapäin tulevaa, vaan se on sisäistettyä. Tähän nojaavat ne ajatukset itsensä hallitsemisesta, itsekurista ja vastuuntunnosta, jotka ovat porvarillisen maailmankatsomuksen ytimessä.¹³

Yhdysvalloissa koimme paikallisen ihmiskäsityksen heijastelevan ihmistä työ- ja kulutuskoneena. Ahkeruuden uskonto oli läpäisevä. Varallisuuserot, menestyminen ja pärjääminen palautuvat uskomuksissa ja retoriikassa kurinalaiseen ruumiiseen ja ahkeruuteen.

¹¹ Federici 2014, 148.

¹² Federici 2014, 137–138.

¹³ Federici 2014, 149.

Roskaruokakulttuuri ja massatuotannon työpaikat, joiden palkka ei riitä elämiseen, voimistivat vaikutelmaa. Nyky-Suomessa tähän liittyy myös konservatiivien puhe vastuunkannosta ja -tunnosta, kun paheksutaan valtion velanottoa ja elvyttävää politiikkaa ja perustellaan julkisiin palveluihin tehtäviä leikkauksia.

Näihin ajatuksiin liittyen piirsin *Mmmuricaan* Giuseppe Arcimboldon (1526/27–1593) hengessä sivulla 21 olevan piirroksen. Kuvassa mekaanisen ihmisen koneisto on korvautunut roskaruoalla. Kuvan alareunassa on taloustieteessä yleisesti käytetty tuotantofunktio, joka esittää tuotetun määrän työn ja pääoman funktiona. Se sivuuttaa kaikki inhimilliset tekijät ja pelkistää ihmisen tasalaatuisesti ja mitattavasti toimivaksi työkoneeksi.

Kannibaalit

Yhtenä teemana *Mmmuricassa* on kannibaalit, tai ehkä paremminkin kannibaalimyytti. Myös tämän teeman pariin minut ohjasi Federicin kirja ja se tuntui välittömästi puhuttelevalta. Ajatusleikkiimme Euroopan uuden ajan alun ja Yhdysvaltojen yhteyksistä tulee hyvin konkreettinen juonne: uuden ajan alussa Eurooppa ja Amerikka kohtasivat ensimmäistä kertaa ja kannibaalimyytti liittyy tähän kohtaamiseen oleellisesti.

Kolumbus ”löysi” Amerikan mantereen 1492. Eurooppalaisten löytöretket muuttuivat pian valloituksiksi ja kolonialismiksi, jolla oli tuhoisat seuraukset alueiden alkuperäiskansoille. Alkuperäisasukailta riistettiin maat ja heidät itsensä orjuutettiin tai tapettiin.

Yksi ase kolonialismin keinovalikoimassa oli kannibaaliksi syyttäminen. Eurooppalaisilla oli jo entuudestaan kokemusta erilaisten ihmisryhmien (kuten juutalaisten tai muslimien) toiseuttamisesta ja viholliseksi maalaamisesta esimerkiksi syyttämällä heitä paholaisen palvonnasta.¹⁴ Kannibaaliksi syyttäminen on samaa sukua: tarkoituksena on luoda ero meidän ja ”toisten” välille sekä oikeuttaa ”toisten” tuhoaminen.

Kannibaali on arkkityyppinen ”toinen”, hirviö, jota on aina käytetty kulttuuristen rajojen vedossa. Jo antiikin Kreikassa kerrottiin tarinoita kulttuurin ulkorajoilla elävistä antropophageista, jotka söivät toisiaan. Antropofagit edustivat sivilisaation vihamielistä vastakohtaa: ”villää, kesyttämätöntä luontoa, joka uhkaa kulttuurin edistystä”.¹⁵ Kolonialismin myötä antropofagin hahmo projisoitiin erityisesti Amerikan alkuperäisväestöihin mutta myös Tyynenmeren saarten ja

¹⁴ Federici 2014, 220.

¹⁵ Kilgour 1998, 242.

Afrikan kansoihin.¹⁶ Nimen kannibaali etymologia juontaa juurensa Karibiaan.¹⁷

Antropologit myös näkevät yhteyden imperialismin ja kannibalismien välillä: imperialismi on tavallaan kannibalismia, sillä sen tavoite on ”syödä” toiset kansat ja sulauttaa ne itseensä. Imperialismi oikeutti nämä tavoitteensa projisoimalla ne ”toisiin”, jotka ansaitsivatkin tulla syödyiksi.¹⁸ Sama ajatus pätee kolonialismiin.

Kannibaali on voimakas kuva, sillä ihmislihan syöminen on merkki äärimmäisestä villiyydestä ja barbaarisuudesta. Ihmissyöjään on mahdotonta samastua ja jopa hänen ihmisyytensä voidaan kyseenalaistaa. Kyse on siis hyvin voimakkaasta epäinhimillistämisestä, mitä tietenkin kolonialismin laajamittainen toisten kansojen alistaminen ja tuhoaminen tarvitsi oikeuttaakseen itsensä. Federicin mukaan kannibaalisyytökset tekivät tehtävänsä: sen voi päätellä jo siitä miten helppoa espanjalaisten oli selittää alkuperäiskansojen massakuolemat vain yksinkertaisesti Jumalan rangaistuksena heidän demonisista tavoistaan.¹⁹

Myytit toisten kansojen ihmissyöntitaipumuksista ovat olleet niin vahvoja, että ne ovat eläneet antropologiassa ja matkailukirjoittamisessa pitkälle 1900-luvulle saakka.²⁰ Kannibaalimyyttiä Euroopassa ylläpitivät erityisesti lukuisat kuvitukset, jotka kuvasivat elämää uudessa maailmassa ja joita alkoi levitä 1550-luvulta eteenpäin. Kuvissa toistuivat tietyt piirteet: alastomat tai lähes alastomat ihmiset, jotka

¹⁶ Hulme 1998, 3; Kilgour 1998, 240.

¹⁷ Obeyesekere 1998, 63.

¹⁸ Kilgour 1998, 240.

¹⁹ Federici 2014, 222.

²⁰ Esim. Arens 1998 ja Obeyesekere 1998.

herkuttelivat ihmisen osista valmistetun juhla-aterian äärellä. Usein toistuva elementti oli myös pata tai nuotio, jossa ihmisateriaa valmistettiin.²¹

Kannibaalit kiihottivat eurooppalaisten mielikuvitusta siinä määrin että 1800-luvulla ne olivat jo seikkailutarinoiden vakiokuvastoa. Daniel Defoen *Robinson Crusoe* 1700-luvun puolelta (1719), Melvillen *Typee* (1846), Edgar Allan Poen *The Narrative of Arthur Gordon Pym of Nantucket* (1838) ja Joseph Conradin *Heart of Darkness* (1899) mainittakoon esimerkkeinä. Kannibaalit patoineen elävät edelleen populaarikulttuurissa.

Mmmuricassa kannibalismi on läsnä toisaalta viittaamassa historiallisiin ja nykyisiin toiseuttamisen strategioihin ja toisaalta edustamassa kolonialismia ja kolonialismin perintöä. Se sitoutuu tietenkin ja jokseenkin makaaberisti myös kirjan ruokateemoihin ja -kuvastoon.

Aluksi lähestyin kannibaaliteemaa piirtämällä eurooppalaisia fantasiaita kannibaaleista patoineen. Pian kuitenkin totesin, että ei ole järkevää uusintaa tätä rassistista kuvastoa. Päätin yhdistää teeman toisenlaisiin herkkuaterioihin, joiden olemassaolon kolonialismi myös on mahdollistanut: alankomaalaisiin asetelmamaalauksiin.

²¹ Federici 2014, 223.

Asteet mahanalus noeksi kannibaalibarvaiston soossissa oljesta latautuva tyypestä ihon kivun alan koomassa. Kulo maagisin ja mailla ankaran vai kutkutuksesta aatelmassa noussein vara uuden osituksena hiostavia tuiotin edellisiä

Alankomaalaiset asetelmat

Halusin tuoda alankomaalaiset asetelmamaalaukset osaksi *Mmmuricaa*, sillä ne liittyvät useisiin käsittelemiimme teemoihin. Ajallisesti ne liittyvät kiinteästi teokseemme, jossa liikumme uuden ajan alun Euroopassa: asetelmamaalaus kukoisti Alankomaissa 1600-luvulla. Asetelmat liittyvät myös kapitalismin syntyyn ja kapitalismin kanssa syntyneeseen kaupunkiporvaristoon, jotka maalauksia tilasivat. Lisäksi asetelmat liittyvät kiinteästi myös kolonialismiin (ja näin myös kannibaalimyyttiin): useat maalauksissa esiintyvät hyödykkeet ovat kotoisin merten takaa. Lisäksi kolonialismi oli tietysti yksi merkittävä tekijä porvariston vaurauden takana.

Federici kuvailee talonpoikien huonoa asemaa: talonpojat olivat menettäneet maansa ja joutuivat nyt ostamaan kaikki sellaiset hyödykkeet, joita he ennen olivat tuottaneet itse. He olivat tippuneet köyhyyteen ja monet näkivät nälkää. Ruokaan liittyvät rikokset olivat yleisiä ja esimerkiksi ”saatanallinen juhla-ateria” (”diabolical banquet”) on toistuva syytös ajan noitaoikeudenkäynneissä. Se kieli siitä, että paistettu lammas, viini ja valkoinen leipä olivat jo suorastaan saatanallisia ylellisyyksiä, jos kyseessä olivat tavalliset työläiset. Ruoka sai suuren symbolisen arvon.²²

Tätä taustaa vasten alankomaalaisten asetelmamaalausten herkkuja notkuvat pöydät saavat erityistä painoarvoa. Voi ajatella, että herkkupöytämaalausten tarkoituksena oli esitellä sitä vaurautta ja ylellisyyttä, jossa uudet porvarit saivat elää. Kirjassaan *Still Life and Trade* Julie Berger-Hochstrassen kuitenkin esittää, että malausten tarkoituksena olisi ollut toimia ennemminkin eräänlaisena katalogina,

²² Federici 2014, 81.

jossa esitellään niitä hyödykkeitä, joihin maalauksen tilaajan varallisuus perustui.²³

Oli maalausten tarkoitus mikä hyvänsä, yksi asia on varma, kuten Berger-Hochstrassen nostaa esiin: kaikki viittaukset siihen miten maalauksissa esiintyvät hyödykkeet hedelmistä posliineihin on hankittu, puuttuvat tyystin. Alankomaiden satumainen rikastuminen 1600-luvulla kuitenkin perustui monenlaiseen riistoon niin Euroopassa kuin merten takanakin.²⁴

Kovimman hinnan maksoivat alkuperäisväestöt mutta myös kauppalaivojen sotilaista ja merimiehistä koostuva miehistö eli kurjissa oloissa ja kuolleisuusluvut olivat korkeita. Euroopassa hyödykkeillä keplottelu oli yleistä ja tuotot valuivat usein kaupunkiin. Niin pörssikeplottelu, kaupankäynti kuin kolonialismikin toivat varallisuutta vain pienelle osalle.²⁵

Mitään tästä todellisuudesta ei kuitenkaan ole nähtävissä asetelmamaalauksissa, joissa sokerileivonnaiset, pippurikääreet ja hedelmät ovat ilmestyneet pöydälle kuin omia aikojaan. Asetelmamaalaukset ikään kuin normalisoivat Alankomaiden yhtäkkisen vaurastumisen ja piilottavat sen synkät sosiaaliset kustannukset, niin eurooppalaisten köyhien kuin mertentakaisten alkuperäisväestöjen riiston. Asetelmamaalaukset toteuttivat näin samankaltaista funktiota kuin kannibalismisyytökset. Kannibaaliksi leimaaminen epäinhimillisti ja toiseutti alkuperäisasukkaat villoiksi ja näin oikeutti heidän riiston ja kätki heidän kokemansa kärsimyksen.

²³ Berger-Hochstrassen 2007, 16.

²⁴ Berger-Hochstrassen 2007, 240.

²⁵ Berger-Hochstrassen 2007; 43–44, 105, 247.

Berger-Hochstrassen esittää, että vaikka maalauksista puuttuvatkin suorat viittaukset siihen, miten hyödykkeet ovat pöydälle päätyneet, niistä kuitenkin voi aistia ahdistusta ja levottomuutta.²⁶

Useissa maalauksissa onkin erikoinen pahaenteinen, suorastaan painostava tunnelma: herkkuihin on koskettu, piirakoista leikattu palasia, sokerileivonnaiset murusteltu pöydälle, astiat pinottu varomattomasti päällekkäin, pöytäliina rutussa, veitset jätetty keikkumaan pöydänreunan yli ja hyönteisiä parveilee pöydällä ja hedelmissä. Moni näistä liittyy vanitas-aiheeseen mutta niillä on toisenkinlainen vaikutus. Kaiken yllä lepää painostava rauhallisuus, tunne siitä, että aika on pysähtynyt. Monissa asetelmissa on ahdistuksen tunnelma.

Tähän seisahtuneeseen ahdistuksen tunnelmaan halusin liittää kannibaalikuvat. Ikään kuin riisua herkkupöydän pintakerroksen ja näyttää sen alla lymyvän kolonialistisen himon ahmia koko maailma ja häivyttää omat rajansa. Halusin kumota asetelmamaalausten normalisoinnin teon, jota edelleenkin museoissa ei ainakaan riittävästi tuoda esiin. Kokemukseni mukaan museoissa alankomaalaisten asetelmien yhteydessä kirjoitetaan maailmankaupan laajentumisesta ja uusista kauppareiteistä, viljelykasvien siirtymisestä, mausteista ja sitrushedelmistä.

Sivun 29 piirros ja runo ovat osa kolmen kuvan sarjaa, jossa hedelmäasetelma muuttuu ja hedelmien tilalle ilmestyy ihmisruumiin osia. Kuten Henrik sarjaa luonnehtii, siinä ”alankomaalaiset asetelmat kannibalisivat itsensä, kun niissä kummitteleva kolonialismi piirtyy näkyviin”.

²⁶ Berger-Hochstrassen 2007, 256.

Kuoret

Puoliksi kuorittu sitruuna, jonka kuori roikkuu tarjoiluastian tai pöydänreunan yli ja kiertyy viehättävästi spiraalille, on yksi tunnistettavimpia elementtejä alankomaalaisissa asetelmissä. Myös muut hedelmät on usein esitetty avattuina tai pilkottuina. *Mmmuricaa* tehdessämme tämä hedelmien pakkomielteinen kuoriminen ja pilkkominen yhdistyi ajatuksiin kolonialistisesta katseesta ja luokittelusta hallitsemisen strategiana. Kolonialistiselle katseelle ei ole riittänyt se, että maalaukseen on ikuistettu hedelmät omistettaviksi, vaan lisäksi on haluttu tunkeutua niiden ihon alle, avata ne ja näyttää mitä sisältä löytyy.

Tämä muistuttaa sitä, miten katseen alistava voima ulotettiin samoihin aikoihin myös ihmisen ihon alle. Ruumis kuorittiin kuin hedelmä: kuten mekaanisen filosofian yhteydessä mainitsin, ihmisruumiille tehdyt ruumiinavaukset alkoivat yleistyä 1500-luvulla ja pysyvät anatomiateatterit, joissa tehtiin ruumiinavauksia yleisön edessä, syntyivät 1600-luvulla.²⁷ Kiinnostus ihmisen ihon alle näkemiseen heijastui myös kuvataiteeseen, ja ajan taiteilijat tuottivatkin paljon anatomisia tutkielmia ja osallistuivat ruumiinavauksiin.

Kiinnostavasti kuvataiteissa 1500-luvulla nousi suosituksi aiheeksi erään pyhimyksen marttyyrikuolema: pyhän Bartolomeon, apostolin, joka ristiinnaulittiin ja nyljettiin elävältä. Nyljetty Bartolomeo tarjosi taiteilijoille hyvän mahdollisuuden esitellä anatomian tuntemustaan ja tuskin on liioiteltua sanoa, että Bartolomeon suosio heijastelee sitä kiinnostusta mitä ihmisruumis tuohon aikaan sai osakseen. Bartolomeo on usein kuvattu nyljettynä siten, että hän roikottaa

²⁷ Ensimmäinen pysyvä anatomiateatteri avattiin 1595 Padovassa. unipd.it/en/palazzo-bo-and-anatomical-theatre

toisessa kädessään omaa irtonaista nahkaansa tai on kietonut sen harteilleen. Vatikaanin Sikstiiniläiskappelin kuuluisissa freskoissa Michelangelo on kuvannut itsensä Bartolomeona, joka roikottaa nahkaansa pilven reunan ylitse.

Eivätkö alankomaalaisten asetelmien sitruunankuoret roikukin hieman samalla tavalla kuin Bartolomeon nahka?

Pilvenpiirtäjät

Mmmuricassa on osio piirroksia pilvenpiirtäjistä. Olen piirtänyt ne paikan päällä havainnosta New Yorkin Manhattanilla ja Chicagon Loopissa. Tämä oli ensimmäinen kerta elämässäni, kun näin pilvenpiirtäjiä ja sain kävellä kaduilla niiden välissä. Yllätyin siitä, miten suuri nautinto se minulle oli – pilvenpiirtäjät ovat kauniita. Tunnelma kaduilla, joiden reunoilla pilvenpiirtäjät kohoavat, on ihmeellinen. Auringonsäteet eivät ylety maahan asti, vaan jäävät poukkoilemaan lasipinnoista, kimaltelevat rakennukset heijastuvat toinen toisistaan. Valo kadulla on kullanhohtoista ja utuista.

Pilvenpiirtäjät ovat valtaosin liike- ja pankkirakennuksia tai luksusasuntoja. *Mmmuricassa* ne paitsi kertovat matkastamme, myös liittyvät kapitalismiin sekä katseen ja vallan yhteyteen. Mitä korkeammalle pilvenpiirtäjässä nouseaan, sitä arvokkaammaksi neliöt muuttuvat – korkealla sijaitsevat luksusasunnot ja kalleimmat toimistotilat. Vaikka korkealla asumisen sinänsä ei voi sanoa tuovan ihmiselle yhtään lisää valtaa, hyvät näköalat ilmiselvästi symboloivat sitä. Koko pilvenpiirtäjä on katseen ja vallan yhteyden monumentti.

Donald Trumpin rakennuttamat Trump Towerit ovat pilvenpiirtäjiä, jotka korostavat näkemisen ja vallan yhteyttä vielä toisellakin tavalla: niiden pintamateriaali on peililasia. Peililasisen rakennuksen ulkopuolella oleva voi yrittää katsoa sisään mutta näkeekin vain ympäröivän kaupungin ja oman kuvajaisensa heijastuvan pinnasta. Sisään ei näe. Rakennuksessa sisällä oleva kuitenkin näkee ulos. Näin tästä pisteestä voi nähdä, mutta pysyä itse samalla näkymättömissä.

Kadulla liikkujalle kokemus voi olla ahdistava. Tilanne, jossa itse tuntee olevansa tarkkailun kohteena, mutta ei voi nähdä tarkkailijaa, synnyttää vainoharhaisen ilmapiirin. Se on peililasin tarkoituskin: sillä halutaan korostaa sisällä olevien valta-asemaa ulkonaliikkujiin nähden tai ainakin luoda illuusio sellaisesta.

Haarniskat

Trump Towerit tulivat mieleeni myös, kun katselin ja piirsin museoissa haarniskoita. Haarniskan ilmeinen tarkoitus on suojata käyttäjänsä ulkoa tulevilta iskuilta. Se kuitenkin toteuttaa myös samaa näkemiseen ja kätkeytymiseen liittyvää valta-asetelmaa kuin peililasiset rakennukset: se kätkee sisällään olevan ulkopuolisilta katseilta, mutta antaa samalla piilossa pysyvälle mahdollisuuden tarkkailla ympäristöä. Sen tarkoituksena on luoda pelon ja vainoharhan ilmapiiriä. Pelon luomista korostaa vielä haarniskojen, etenkin kypärien, muotoilu: niiden “kasvot” oli laitettu irvistämään ja niissä oli usein teräviä kulmia ja sahalaitaisia elementtejä.

Kuten Philadelphia Museum of Artissa opin, haarniskat ovat aikansa sotateknologiaa, mutta niillä on myös symbolinen merkitys: ne olivat aikanaan arvokkaita ja niiden omistaminen ja niissä näyttäytyminen oli aatelisten tapa osoittaa valtaa ja vaurautta. Tässäkin suhteessa niillä on yhteistä väkivaltaisen peililasiarkkitehtuurin kanssa.

Hämmästyimme, miten jokaisessa museossa, jossa vierailimme, oli mittavat kokoelmat haarniskoita. Haarniskat olivat peräisin 1500- ja 1600-luvun Euroopasta, mutta en muista kohdanneeni eurooppalaisissa museoissa juuri koskaan haarniskaa. Museosaleissa, joiden seinustoilla kimalteli vitriinikaupalla hopeisia haarniskoita, oli epätodellinen tunnelma. Mietin, että haarniskat ovat minulle tuttuja ennemminkin viihdestä (piirretyistä ja elokuvista) kuin museoista. *Mmmuricassa* haarniskoiden rinnalla olevien runojen voidaan tulkita pohtivan viihdeteollisuutta ja Yhdysvaltain populäärikulttuuria.

Uloste

Yhdysvalloissa on paljon kodittomia. Kaupunkien kaduilla kohdatut lukuisat kodittomat yhdistyivät mielessäni Federicin kuvailemiin irtolaisten joukkoihin, joihin maanomistamisen yksityistäminen Euroopassa 1400-luvulla johti. Federici kirjoittaa siitä, kuinka näiden osattomien paras ase olivat heidän omat ruumiinsa: kuinka he kasautuivat kaupunginporteille ja tekivät varakkaiden liikkumisesta kaupungilla hankalaa tai mahdotonta pakkautumalla heidän ympärilleen, tarttumalla heihin ja esittelemällä haavoja. Tämä sai varakkaat elämään alituisessa tautien ja kapinan pelossa.²⁸ Tämä mielessä katselin kodittomia, jotka rakensivat itselleen pieniä majoja kaupungin koloihin ja nukkuivat metrotunnelien ilmanpoistoluukkujen päällä keskellä katua, sillä sieltä nousi lämmintä ilmaa.

Mmmuricassa on läpi kirjan läsnä uloste. Siitä huolimatta, että kaupungeissa on paljon kodittomia, julkisia käymälöitä on todella vähän. Kodittomat joutuvat tekemään tarpeensa kadulle. Saimme kuulla, että San Franciscossa, sen sijaan, että kodittomien oloihin olisi tullut parannusta, on perustettu ”poop patrol”, joka kiertää keräämässä jätöksiä. Heidän avukseen on luotu sovellus, jolla voi lähettää kuvia kadulta löytyneistä ulosteista sijaintitietoineen suoraan kaupungin työntekijöille. Sovellus, Snapcrap, on nimestään lähtien tarkoitettu vitsikkääksi (sanamuunnos kuvapohjaisesta Snapchat-viestisovelluksesta). Sen tarkoitus ei myöskään ole auttaa kodittomia vaan pitää kaupunki siistinä muita varten.

²⁸ Federici 2014, 81.

Älypuhelin työvälineenä

Työskentelyni lähtee tavallisesti liikkeelle jostain kohdatusta, joka houkuttelee piirtämään. Valtaosa *Mmmurican* piirroksista onkin piirretty havainnosta. Kyse ei ole varsinaisesti muistiinpanojen tekemisestä, sillä tartun todella satunnaisiin asioihin. Piirrän asioita, jotka tuntuvat kiinnostavilta piirtämishetkellä. Yhdistelen niitä myöhemmin toisiin piirroksiin ja runoihin ja vasta silloin, osana kokonaisuutta, ne saavat merkityksensä. Lounaalla piirretty kuva pizzan palasta saa merkityksensä vasta osana roskaruokateemaa.

Havainnosta piirtäminen on ollut oleellinen osa taiteellista työskentelyäni jo pitkään, mutta älypuhelin on minulle verrattain uusi työväline. Yhdysvaltojen matkalle päätin olla ottamatta mukaan muita työvälineitä, sillä halusin pakottaa itseni todella paneutumaan älypuhelimella piirtämiseen, opettelemaan hallitsemaan välineen.

Älypuhelimella piirtämisen erityispiirteitä on esimerkiksi todella pieni koko. En valitsisi näin pientä piirtäessäni paperille. Hyvin pieneen kokoon piirtäminen on kiinnostavaa, sillä piirtämisen liike tapahtuu pelkästään sormissa ja se muistuttaa hieman kirjoittamista. Toisaalta älypuhelimien näytön tuumakoko ei ole piirrettävän alueen todellinen koko, sillä näkymää voi zoomata. Zoomaaminen aiheuttaa sen, että kokonaisuus katoaa näkyvistä yksityiskohtaa tehdessä. Tämä tuo jonkin verran sattumanvaraisuutta ja hallitsematonta piirtämiseen. Pidän siitä, että prosessissa on jotain, mitä ei voi ennalta päättää.

Digitaaliseen piirtämiseen liittyy oleellisesti se, että piirrosta voi poistaa ja lisätä loputtomiin ja toisin kuin esimerkiksi paperi, digitaalinen alusta ei kulu, eikä poistaminen jätä jälkiä lopulliseen teokseen. Digitaalisuus myös mahdollistaa kollaasimaisen työskentelyn kun piirroksia ja niiden osia voi yhdistää saumattomasti toisiinsa.

Toisaalta digitaalinen piirtäminen on erotettu esittämisestä. Paperille piirretyn teoksen alkuperäisversio on aina se paperi, jolle piirros on tehty, kun digitaalisen piirroksen voi esittää joko digitaalisena (näytöllä tai projisoituna) tai tulostettuna mille materiaalille tahansa.

Digitaaliseen piirtämiseen on olemassa hienostuneita välineitä, paine- ja nopeusherkkiä piirtimiä ja tabletteja. Halusin kuitenkin piirtää puhelimella ja lisäksi valitsin tarkoituksella todella kömpelön piirtimen, jota ei tarkoitettu piirtämiseen tai kirjoittamiseen. Kömpelö väline lisää entisestään sattumanvaraisuutta piirtämiseen pienen näytön lisäksi.

Käyttämäni välineet eivät siis ole piirtämiseen tarkoitettuja. Halusin kuitenkin käyttää puhelinta, sillä puhelin on niin arkinen ja aina läsnä. Tämä ominaisuus sopii yhteen sen kanssa, että työskentelyni lähtee liikkeelle arjessa kohtaamistani asioista. Koska puhelin on aina mukana, ei tarvitse erikseen tehdä valintaa, ottaako piirtämistävälineet mukaan. Puhelin välineenä madaltaa kynnystä ryhtyä piirtämään, se tekee piirtämisestä välittömämpää ja arkisempaa. Näin piirtämisessäni on myös jotain samaa kuin Henrikin älypuhelimien muistivihko-sovelluksella kirjoittamissa runoissa, jotka aloittavat *Mmmurican*.

Työskentelyn myötä olen myös huomannut erään kiinnostavan seikan: puhelin naamioi työskentelyni. Siinä missä perinteisesti paperille piirtävä ihminen herättää kiinnostusta julkisessa tilassa, puhelin kädessä seisova ei erotu muista. Olen piirtänyt paljon julkisessa tilassa, kadulla ja museoissa. Julkisella paikalla piirtäminen on jonkin poikkeuksellisen tekemistä ja se herättää huomiota. Piirtäjälle se synnyttää piinallisen esillä olemisen tunteen, jota voi luonnehtia jopa noloudeksi. Puhelin poistaa tämän piinallisuuden ja mahdollistaa rennomman piirtämistilanteen.

Yhdessä tekemisestä

Mmmurica on järjestyksessään kolmas yhteinen teoksemme. Aikaisemmat yhteisteoksemme ovat olleet pieni kirjamuotoinen julkaisu *Haapaniemenkatu 4* ja yhteinen näyttely *Kuja ammottaa, hirviö kiiluu* Galleria Uudessa Kipinässä Lahdessa. Näyttelyssä oli esillä videoteos, joka sisälsi Henrikin kirjoittaman runon ja minun piirtämiäni animaatioita, sekä nauhalle luetun, yhdessä kirjoittamamme esseen. Kaikki teoksemme ovat rakentuneet samalla tavalla: niiden alkupisteenä on jokin arkielämässä kohdattu asia, joka on herättänyt kiinnostuksemme ja jonka kautta olemme voineet käsitellä laajempia aihekokonaisuuksia.

Kaikki teoksemme ovat myös käsitelleet yhteiskunnallisia teemoja. *Haapaniemenkatu 4* käsitteli Haapaniemenkadulla sijaitsevaa, Senaattikiinteistöjen omistamaa tonttia Kalliossa. Tontin nykyisen tilanteen ja lähihistorian kautta käsitelimme kysymystä siitä, kenen ehdoilla yhteistä kaupunkitilaa oikein rakennetaan ja hallinnoidaan. *Kuja ammottaa, hirviö kiiluu* puolestaan pohjasi Lahdessa sijaitsevan, purkutuomion saaneen Tiirismaan koulun ympärillä käytävään keskusteluun ja käsittelee kysymyksiä siitä kuka saa liikkua kaupunkitilassa ja miten. *Mmmurica* pohjaa matkaamme Yhdysvaltoihin ja käsittelee siitä käsin laajaa kirjoa aiheita kolonialismista ja kapitalismista kulutuskulttuuriin.

Mmmuricassa, kuten aiemmissakin teoksissamme, on tavallaan helppo erottaa teoksen kaksi eri tekijää toisistaan: kaikki piirrookset ovat minun tekemiäni ja Henrik on kirjoittanut runot. Emme ole vaihdelleet näitä rooleja missään vaiheessa. Se, millä tavalla teosten ideat ja aiheet syntyvät ja kehittyvät, onkin jo paljon sotkuisempi prosessi.

Yhdessä tekeminen on nykyisin yleistä kuvataiteissa ja taiteen kentällä toimiikin useita erilaisia kollaboraatioita ja taiteilijaduoja, kuten Harrie Liveart (Saija Kassinen ja Meri Linna), nabbteeri (Janne Nabb ja Maria Teeri), IC-98 (Visa Suonpää ja Patrik Söderlund), muutamia mainitakseni. Näissä mainitsemisiani yhteistä on se, että duon molemmat osapuolet ovat kuvataiteilijoita ja lopullisissa teoksissa tekijyydet sulautuvat toisiinsa: ulkopuolinen katsoja ei pysty arvaamaan mikä osa on kenenkin tekemää.

Meri Linna ja Saija Kassinen liikkuvat performanssin, videotaiteen ja installaation rajapinnoilla. He kuvailevat yhteistyötään heidän yhteiseksi mielekseen ja jopa kolmanneksi henkilöksi, Harrieksi, joka ”on kuin oma elämänmuotonsa”. Harrie on enemmän kuin kahden osan summa. Harrie ei ole yhteistyön tulos, vaan se on itsessään tekijä.²⁸

Minun ja Henrikin yhteistyö eroaa yllä mainituista siinä, että edustamme eri aloja ja teoksissamme on erotettavissa kahden tekijän jälki. Kuitenkin teoksemme syntyvät niin intensiivisen yhteistyön tuloksena, että sitä voi hyvinkin verrata vaikkapa Linnan ja Kassisen Harrieen. Valtaosa yhteistyöstämme ei ole varsinaista teoksen yhdessä tekemistä, vaan yhteistä arkeamme. Olemme eläneet yhteisessä kodissa yli kymmenen vuotta, nähneet samat taidenäyttelyt, museot ja elokuvat, matkustaneet yhdessä. Kirjat liikkuvat kotonamme työpöydältä toiselle ja keskustelemme kaikesta, mikä on herättänyt kiinnostuksen. Kummankin ajattelua päättyy kummankin taiteelliseen ilmaisuun. Yhteinen arkemme on meidän Harriemme ja siitä teoksemmekin nousevat.

²⁸ Rajanylityksiä-podcast, osa 2: Miksi kakasta saa puhua kun syödään?

Lopuksi

Teoksemme *Mmmurican* lähtökohtana on matkamme Yhdysvaltoihin. Tästä lähtökohdasta se laajenee moneen suuntaan ja käsittelee erilaisia aiheita, kuten epätasa-arvoa, kapitalismia, työ- ja kulutuskulttuuria. Katsemme on ollut kriittinen ja monesti tarkoituksemme on ollut vetää huomio epäkohtiin. Kuitenkaan tarkoituksena ei ole ollut vain yksiulotteisesti kritisoida asioita: teoksessamme on mukana myös paljon nautiskelua (kirjoittamisesta ja piirtämisestä, matkustamisesta, syömisestä, taiteen parissa vietetystä ajasta) sekä huumoria. Toivon että lukija löytää myös nämä puolet.

Roskaruoka on epäterveellistä, useimmiten epäeettistä, mutta myös herkullista. All-you-can-eat buffet on ällöttävä ja ihana samanaikaisesti.

Taiteessa on mahdollista esittää erilaisia, ristiriitaisiakin asioita rinnan. Mielestäni se juuri on taiteen vahvuus. Varsinkin sellaisessa taiteessa, jossa käsitellään yhteiskunnallisia teemoja, on tärkeää pitää näkökulma riittävän avoimena. Jos teos tyytyy vain yksioikoisesti nostamaan esiin jonkin epäkohdan, se saattaa alkaa toimia päinvastoin kuin tekijällä on ollut tarkoituksena. Pahimmassa tapauksessa se alkaa toimia samalla tavalla kuin Adornon ja Horkheimerin kulttuuriteollisuus: kun katsoja saa kerta toisensa jälkeen nähdä kuinka Aku Ankka saa turpiin, hän oppii vain hyväksymään oman selkäsäunansa. Sen sijaan että teos synnyttäisi katsojassa uusia ajatuksia, se päättyikin vain vahvistamaan ajatusta siitä, että asiat ovat tietyllä tavalla ja ne pitää vain hyväksyä.

Pohjavireenä *Mmmuricassa* toimii halumme kyseenalaistaa vallitseva työtä palvova ja kehnoon laatuun tottunut kulttuurimme. Uskon, että jos ihmiset suhtautuisivat arvostavammin ja huolellisemmin omaan

ajankäyttöön ja ympäröivään maailmaan, he väistämättä tekisivät eettisempiä ratkaisuja. Taiteella voi olla tärkeä rooli juuri tässä. Taiteen katsominen ja tekeminen vaatii juuri sellaista hidasta ja huolellista katsomista, pohdintaa ja herkkyyttä, jota voisi kultivoida elämässä laajemminkin.

Mmmuricasta ehkä välittyy kiinnostunut asenteemme maailmaan.

Kirjallisuus

- Arens, William. 1998: Rethinking anthropophagy. Teoksessa Francis Barker, Peter Hulme ja Margaret Iversen (toim.), *Cannibalism and the Colonial World*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Berger-Hochstrasser, Julie. 2007: *Still Life and Trade in the Dutch Golden Age*. London: Yale University Press.
- Conrad, Joseph. 1899: *Heart of Darkness*. Lontoo: Blackwood's Magazine.
- Defoe, Daniel. 1719: *Robinson Crusoe*. Lontoo: William Taylor.
- Federici, Silvia. 2014: *Caliban and the Witch*. 2. korjattu painos. New York: Autonomedia.
- Horkheimer, Max ja Adorno, Theodor W. 2008: Valistuksen dialektiikka. filosofisia sirpaleita. Kääntänyt Veikko Pietilä. Alkuteos 1944, *Dialektik der Aufklärung*. Philosophische Fragmente. Tampere: Vastapaino.
- Hulme, Peter. 1998: Introduction: The cannibal scene. Teoksessa Francis Barker, Peter Hulme ja Margaret Iversen (toim.), *Cannibalism and the Colonial World*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Kilgour, Maggie. 1998: The function of cannibalism at the present time. Teoksessa Francis Barker, Peter Hulme ja Margaret Iversen (toim.), *Cannibalism and the Colonial World*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Melville, Herman. 1846: *Typee. A Peep at Polynesian Life*. New York: Wiley and Putnam.
- Obeyesekere, Gananath. 1998: Cannibal feasts in nineteenth-century Fiji. Seamen's yarns and the ethnographic imagination. Teoksessa Francis Barker, Peter Hulme ja Margaret Iversen (toim.), *Cannibalism and the Colonial World*. Cambridge: Cambridge University Press.

Poe, Edgar Allan. 1838: The Narrative of Arthur Gordon Pym of Nantucket.
New York: Harper & Brothers.

HS 16.7.2018 ”Elävien kuolleiden kaupungilta näyttävän Daytonin ruumishuoneelta on tila loppu – Yhdysvaltoja riivaa historian pahin huume-epidemia, ja yliannostuksia ottavat niin eläkeläiset kuin lapsetkin”. Tarkistettu 26.6.2021, <https://www.hs.fi/ulkomaat/art-2000005292677.html>

Mmmurica-haastattelu, Varjokirjamessut 2020. Tarkistettu 1.8.2021, <https://www.youtube.com/watch?v=ibXChBTncoo>

Padovan yliopisto: Palazzo Bo & Anatomiateatteri. Tarkistettu 1.8.2021, <https://www.unipd.it/en/palazzo-bo-and-anatomical-theatre>

Rajanylityksiä-podcast, osa 2: Miksi kakasta saa puhua kun syödään? 2019, Koneen säätio. Tarkistettu 26.6.2021, <https://koneensaatio.fi/rajanylityksia-podcast-osa-2-miksi-kakasta-saa-puhua-kun-syodaan/>

